

Kvalitet i arbetsterapi

SVERIGES ARBETSTERAPEUTERS STÄLLNINGSTAGANDE
OM KVALITET I ARBETSTERAPI, BESLUTAT AV FULLMÄKTIGE 2021

Inledning

Detta dokument syftar till att tydliggöra Sveriges Arbetsterapeuters syn på kvalitet i arbetsterapi, arbetsterapeutens yrkesansvar samt verksamhetens ansvar inom området. Ställningstagandet avser samtliga områden där arbetsterapeuter är verksamma (exempelvis hälso- och sjukvård, socialtjänst, elevhälsa eller arbetsliv), och oavsett verksamhetens storlek eller huvudmannaskap. Dokumentet är en vidareutveckling av förbundets tidigare kvalitetspolicy som antogs första gången 1996.

Ställningstagandet omfattar kvalitet i arbetsterapi utifrån sju kvalitetsdimensioner¹:

- kunskapsbaserad arbetsterapi
- personcentrerad arbetsterapi
- säker arbetsterapi
- effektiv arbetsterapi
- jämlik arbetsterapi
- tillgänglig arbetsterapi
- hållbar arbetsterapi.

Dimensionerna kan ses som utgångspunkter för kvalitet, men är inte helt separata från varandra. Det finns en ständig interaktion mellan dem.

¹ Kvalitetsdimensionerna baseras på Socialstyrelsens kvalitetsdimensioner för god vård, 2014, samt Quality Evaluation Strategy Tool, (QUEST), WFOT 2020.

Kunskapsbaserad arbetsterapi

Kunskapsbaserad arbetsterapi har sin grund i vetenskap och beprövad erfarenhet vilket innebär arbetsätt som är baserade på dokumenterad och tillförlitlig kunskap. Detta säkerställer att personen som är i behov av arbetsterapi får adekvat utförd arbetsterapi när det gäller utredning, åtgärder och utvärdering av insatserna. För att möjliggöra detta måste senaste aktuella forskningen och evidensen inom arbetsterapi och relaterade områden tillämpas. I de fall det saknas studier och vetenskapliga bevis för en insats effektivitet används beprövad erfarenhet, det vill säga en professionell, gemensam kunskap som är utvecklad, prövad och dokumenterad över tid och av flera.

Det har de senaste årtiondena skett en stor kunskapsökning inom arbetsterapiens områden. Behovet av forskning i arbetsterapi där beprövad erfarenhet utvärderas och studeras systematiskt är dock fortsatt stort. Det är även en utmaning att de forskningsresultat som finns inte tillämpas i tillräcklig utsträckning. I många verksamheter saknas verksamhetsutveckling inom arbetsterapi och det är få verksamheter som har en nära anknytning till arbetsterapeutisk forskning. En särskild utmaning gäller här för den kommunala hälso- och sjukvården. Att arbetsterapi omfattas av nationell kunskapsstyrning är centralt för kvalitet i arbetsterapi.

Arbetsterapeutens professionella ansvar är att:

- Arbeta strukturerat och evidensbaserat,
- Upprätthålla och utveckla sin kompetens genom att söka, värdera och tillägna sig nya kunskaper i relation till sitt arbete,
- Delta i professionella nätverk och forum.

Verksamhetens ansvar är att:

- Styra utifrån den bästa tillgängliga kunskap som inkluderar arbetsterapi,
- Implementera nationell kunskapsstyrning i verksamheten och tillse att arbetsterapi ingår,
- Tillse tillgång till de redskap arbetsterapeuten behöver för att uppdatera och söka ny kunskap,
- Tillse tillgång till professionella nätverk och forum samt möjligheter att delta i dessa.

Personcentrerad arbetsterapi

Personcentrerad arbetsterapi innebär att insatserna utformas och genomförs i partnerskap mellan arbetsterapeuten och personen som är i behov av arbetsterapi. Partnerskapet kan även inkludera samråd med andra berörda parter. Arbetsterapeutens insatser ska alltid relateras till personens unika livssammanhang, det vill säga hans vardag och de unika upplevelser som vardagens aktiviteter ger.²

Arbetsterapeuter kan bidra till personcentrering genom att det fokus på aktiviteter som personen själv upplever som meningsfulla inkluderas i verksamheten. Det aktivitetsperspektiv samt de evidensbaserade instrument och metoder som arbetsterapeuten har, kan tas tillvara i högre utsträckning än vad som görs i dag och på så sätt bidra till en ökad personcentrering inom områden där arbetsterapeuter är verksamma³.

² Etisk kod för arbetsterapeuter, Sveriges Arbetsterapeuter 2018

³ Personcentrering i arbetsterapi, Sveriges Arbetsterapeuter, 2016

Arbetsterapeutens professionella ansvar är att:

- Arbeta tillsammans med personen i behov av arbetsterapi och utgå från vad som är viktigt för hen i sitt sammanhang,
- I dialog med personen välja och tillämpa evidensbaserade metoder och instrument.

Verksamhetens ansvar är att:

- Utveckla och tillämpa systematiskt arbetssätt som inkluderar ett personcentrerat förhållningssätt,
- Skapa möjligheter för personen att vara medskapare,
- Ta tillvara både personens berättelse och arbetsterapeutens professionella kunskap, så att personens egna upplevelser av sin vardag och situation finns dokumenterade och relevanta arbetsterapeutiska insatser ingår,
- Skapa möjligheter för arbetsterapeuter att föra dialog kring etiska frågeställningar.

Säker arbetsterapi

Säker arbetsterapi innebär att arbetsterapeutens insatser inte ska orsaka skador för personen som får insatserna samt att det finns ett riskförebyggande arbete som ska förhindra skador i verksamheten. En grundläggande förutsättning för säker arbetsterapi är en engagerad ledning och tydlig styrning. Det behövs även en god säkerhetskultur och kunskap och kompetens kring säker arbetsterapi samt att personen har möjlighet att vara medskapare⁴. En viktig del i det riskförebyggande arbetet är att dokumentera insatser och i förekommande fall registrera i riskförebyggande kvalitetsregister, till exempel Senior Alert⁵.

Några kända riskområden i arbetsterapeutens arbete rör hjälpmedelstillbud och fall. Utebliven rehabilitering är en annan risk med allvarliga konsekvenser så som ökat beroende, smärta och minskad livskvalitet. Det behöver undersökas om fler riskområden finns och ett riskförebyggande arbete för dessa behöver utvecklas.

⁴Nationell handlingsplan för patientsäkerhet. Socialstyrelsen, 2020.

⁵Senior Alert, <https://www.senioralert.se/>, 2021.

Arbetsterapeutens professionella ansvar är att:

- Ha kunskap om vanligt förekommande skador, risker och riskförebyggande arbete,
- Tillämpa ett aktivt riskförebyggande arbete,
- Systematiskt dokumentera insatser och registrera i riskförebyggande kvalitetsregister.

Verksamhetens ansvar är att:

- Utveckla/ha system för patientsäkerhet som inkluderar en engagerad ledning och god säkerhetskultur,
- Aktivt arbeta med riskförebyggande kvalitetsregister,
- Skapa möjligheter för personen som är i behov av arbetsterapi att vara medskapare på alla nivåer i verksamheten.

Effektiv arbetsterapi

Effektiv arbetsterapi innebär att verksamhetens tillgängliga resurser nyttjas på bästa sätt för att uppnå målen med de arbetsterapeutiska insatserna. Behovet av hälsoekonomiska data som grund för beslutsprocesser blir allt viktigare i alla delar av våra välfärdssystem. Det är därför nödvändigt att det bedrivs fler hälsoekonomiska utvärderingar ur ett samhällsperspektiv och att resultat därav används i planering och prioritering av arbetsterapeutiska insatser. För att säkerställa detta är det viktigt att verksamheten har ett system för att dokumentera arbetsterapiinsatser på ett enhetligt sätt så att insatser på såväl individ- som gruppnivå kan följas upp. Vid utvärdering av effekten av arbetsterapi behöver uppföljning kunna ske såväl lokalt, nationellt som internationellt. Detta eftersom resultat av arbetsterapi ofta påverkar i ett annat verksamhetsområde än där insatsen ges.

En utmaning är att verksamheter inte systematiskt analyserar effekten av arbetsterapeutens insatser och därigenom går miste om att påvisa nyttan av arbetsterapi. Där forskningsstudier påvisat effekt av arbetsterapeutiska insatser är det viktigt att dessa insatser erbjuds. En ytterligare utmaning är att arbetsterapeutiska insatser i högre grad behöver dokumenteras med exempelvis åtgärdsregistrering (KVÅ) eller registreras i nationella kvalitetsregister.

Arbetsterapeutens professionella ansvar är att:

- Dokumentera insatser på ett enhetligt sätt i verksamhetens system (exempelvis KVA) så att uppföljningar avseende effekt kan göras,
- Dokumentera i nationella kvalitetsregister,
- Ta del av hälsoekonomiska utvärderingar där arbetsterapi ingår.

Verksamhetens ansvar är att:

- Kontinuerligt följa upp verksamhetens resultat som omfattar arbetsterapi,
- Skapa förutsättningar för att arbetsterapeutiska insatser kan dokumenteras på ett sätt som möjliggör uppföljning,
- Initiera, ta del av och implementera resultatet av hälsoekonomiska studier ur ett samhällsperspektiv där arbetsterapi ingår.

Jämlik arbetsterapi

Jämlik arbetsterapi utgår från FN:s konventioner om mänskliga rättigheter och gäller oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Jämlik arbetsterapi innebär att arbetsterapeutiska insatser tillhandahålls och fördelas på lika villkor och i aktuella fall i enlighet med hälso- och sjukvårdens etiska plattform för prioriteringar⁶. En jämlik arbetsterapi utgår från insatser och bemötande som anpassas utifrån varje persons förutsättningar och behov.

En grundförutsättning för en jämlik arbetsterapi är att det finns en likvärdig tillgång till arbetsterapi och arbetsterapiinsatser. Så ser det inte ut i dag. Tillgången varierar stort över landet, mellan tätort och glesbygd samt mellan olika grupper i samhället. Beslutsfattare brister även i kunskapen när det gäller nyttan av arbetsterapi, vilket får till följd att arbetsterapi saknas inom många verksamheter där arbetsterapi kan göra stor nytta och borde erbjudas.

⁶Prioriteringar i hälso- och sjukvården, 1996.

Arbetsterapeutens professionella ansvar är att:

- Följa etisk kod för arbetsterapeuter,
- Dokumentera i verksamhetens system så att uppföljningar avseende jämlik arbetsterapi kan göras,
- Dokumentera i nationella kvalitetsregister.

Verksamhetens ansvar är att:

- Aktivt och strategiskt arbeta med kompetensförsörjning för arbetsterapeuter,
- Tillämpa ett system för systematisk uppföljning och utvärdering av insatser som tillåter uppföljning av jämlik arbetsterapi,
- Skapa de förutsättningar som krävs för att arbetsterapeuten ska kunna följa de skyldigheter som anges i professionens etiska kod.

Tillgänglig arbetsterapi

Tillgänglig arbetsterapi innebär att den arbetsterapeutiska verksamheten är lätt att komma i kontakt med och att insatserna ges inom rimlig tid och i aktuella fall i enlighet med vårdgarantin och hälso- och sjukvårdens etiska plattform för prioriteringar⁷. Tillgänglighet handlar också om geografisk närhet, behovsanpassade kontakttider, gott bemötande och möjligheter till att kontakta arbetsterapeut genom digitala lösningar⁸. Vidare innebär tillgänglig arbetsterapi att insatserna utformas så att de inte exkluderar personer med särskilda behov, som exempelvis personer med olika former av funktionsnedsättningar eller personer som har ett annat modersmål än svenska.

Generellt brister verksamheter i kunskap och bemötande och hälso- och sjukvården är inte anpassad till de fysiska, kognitiva eller kommunikativa behov personen har⁹. Arbetsterapeuter har kompetens som skulle kunna nyttjas i större utsträckning än vad som görs i dag i syfte att bidra till ett inkluderande samhälle som bygger på principerna om tillgänglighet, delaktighet och mänskliga rättigheter.

⁷Prioriteringar i hälso- och sjukvården, 1996.

⁸Ökad tillgänglighet i hälso- och sjukvården. Kommittédirektiv 2020:81.

⁹Rapporter från Myndigheten för delaktighet, bland annat; Uppföljning av regioners arbete för att göra verksamhet, lokaler och information tillgänglig för personer med funktionsnedsättning 2020.

Arbetsterapeutens professionella ansvar är att:

- Erbjuda arbetsterapeutiska insatser som är fysiskt, kognitivt och kommunikativt tillgängliga och som följer rådande prioriteringsordningar,
- Föreslå och vidta åtgärder för en ökad tillgänglighet och användbarhet i den fysiska, sociala och digitala miljön på såväl individ- som samhällsnivå och i den specifika verksamheten.

Verksamhetens ansvar är att:

- Ha ett system för flödesprocesser och väntetider så att de personer med störst behov av arbetsterapi prioriteras enligt rådande prioriteringsordningar,
- Ha ett system för att säkerställa universellt utformad verksamhet vad gäller fysisk, kognitiv och kommunikativ tillgänglighet,
- Tillsä digitala förutsättningar för kontakt/tillgänglighet.

Hållbar arbetsterapi

Hållbar arbetsterapi ur ett kvalitetsperspektiv innebär att fokusera på en utveckling som maximerar förbättring och kvalitet inom arbetsterapi genom en resursanvändning som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers behov. Hållbar arbetsterapi omfattar såväl ekonomiska som sociala och ekologiska dimensioner speglade i de mål, grundantaganden och uppgifter som återges i professionens etiska kod.

Verksamheter där arbetsterapi ingår behöver se över sitt bidrag till en hållbar utveckling i enlighet med FN:s globala mål¹⁰. Ett sätt är att tillse goda, hälsofrämjande och hållbara arbetsvillkor samt att säkerställa att de produkter och material som används i verksamheten har producerats med schysta villkor och med så låg klimatpåverkan som möjligt. Detta är också i linje med Världshälsoorganisationen, WHO, som ser arbetet mot hållbar utveckling som en viktig hälsofråga och uppmuntrar såväl verksamheter som enskilda yrkesutövare att vara proaktiva och agera goda exempel. Arbetsterapeuter har kompetens kring människors aktivitetsmönster, relationen mellan aktivitet, miljö och hälsa samt samhällsplanerande insatser vilka alla kan vara viktiga bidrag till hållbar utveckling¹¹. Denna kompetens är ofta en outnyttjad resurs som borde tas tillvara i större utsträckning i verksamheternas hållbarhetsarbete.

¹⁰Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling, 2018.

¹¹Hållbar utveckling. Arbetsterapi kan bidra och göra skillnad! Sveriges Arbetsterapeuter, 2017

Arbetsterapeutens professionella ansvar är att:

- Använda tillgängliga resurser på ett ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbart sätt i enlighet med FN:s globala mål.

Verksamhetens ansvar är att:

- Tillhandahålla ett system för hållbarhet som inkluderar arbetsterapeutens professionsutövning,
- Skapa förutsättningar för hälsofrämjande och hållbara arbetsvillkor.

Avslutning

Gemensamt för alla kvalitetsdimensioner gäller att kvaliteten i arbetsterapi ständigt behöver granskas och utvecklas för att kunna bli bättre. För att nå dit så behöver både arbetsterapeutens professionella kunskap och förbättringskunskapen vara med och omsättas i verksamheten. Förbättringskunskap omfattar bland annat förståelse för system och variationer, kunskap om förändringspsykologi och lärandestyrt förändringsarbete som inkluderar ett interprofessionellt arbetsätt med gemensamt lärande¹². Arbetsättet utgör en grund för förbättringar av processer och system i verksamheten. Förbättringskunskap i kombination med arbetsterapeutens professionella kunskap är det som gör det möjligt att nå förbättringar samt en ökad kvalitet i arbetsterapi och därmed ett ökat värde för den/de arbetsterapin är till för.

¹²Batalden P, Davidoff F. What is “quality improvement” and how can it transform health-care? Qual.Saf.Health Care 2007;16;2-3.

Planiavägen 13 • Box 760
131 24 Nacka • 08-507 488 00
kansli@arbetsterapeuterna.se
arbetsterapeuterna.se